

Metafora corpului în cultura medievală și modernă timpurie apuseană (secolele V/VI – XVII)

Curs special de istoria Evului Mediu
Anul al II-lea, semestrul I (oct. 2008 – ian. 2009); 2c + 1s
Prof. dr. Alexandru-Florin Platon

Pornind de la premisa că trupul omenesc a fost, în Evul Mediu, una dintre expresiile mentale fundamentale ale modului în care a fost imaginată alcătuirea lumii naturale și social-politice, cursul propune o analiză a diferitelor ipostaze metaforice ale corpului în cultura medievală occidentală, precedată de câteva repere teoretice privitoare la tematica actuală a corpului în cadrul unor discipline umaniste contemporane.

Seminarul are un caracter aplicativ, constând din comentarii de texte și, mai ales, prezentări de carte.

Discipline care trebuie parcurse în prealabil: istoria medievală a Europei (cursul general din anul I).

Evaluarea de pe parcursul și de la finele semestrului se va face în funcție de următoarele criterii:

- a) activitatea în seminar (40%);
- b) corectitudinea conținutului și calitatea stilistică a tezei finale (60%).

Subiectul tezei va consta din comentariul unuia sau mai multor texte, legate de tematica metaforei corporale și a semnificațiilor ei.

TEMATICĂ:

1. Repere teoretice

- Între „natură” și „cultură”. Repere contemporane ale socio-antropologiei corpului.
- Metafora: definiții, interpretări, funcții.
- Metafora corpului politic: particularități, funcții.

2. Trupul în religia creștină

3. Corpul ca metaforă a Universului:

- Prefigurări antice: Platon
- Expresii medievale: Isidor din Sevilla, Hildegarde din Bingen, Honorius Augustodunensis, Hugues de Fouilloy.
- Corpul grotesc și semnificațiile sale.

4. Corpul ca metaforă a Bisericii:

- Sursa principală: Epistolele pauline.
- Perioada post-paulină: Sf. Clement Romanul, Vasile cel Mare, Ciprian din Cartagina.
- Terminologii: „corpus Christi”, „corpus mysticum”, „corpus Ecclesiae mysticum”.
- Ilustrări: Hugues de Saint-Victor, „Orthodoxa defensio imperialis”, etc.
- Metafora corpului și theocrația (hierocrația) papală: Inocențiu al III-lea (1198-1216) și Bonifaciu al VIII-lea (1296-1302)

5. Corpul ca metaforă a societății: Adalbéron din Laon

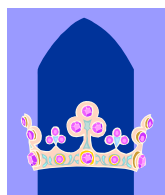
6. „Corpul politic”: trupul ca metaforă a statului:

- Prefigurări în cultura clasică: Platon, Aristotel, Seneca.
- Între Antichitate și Evul Mediu: Augustin și Calcidius.
- Expresii medievale: Hugues de Fleury, Vincent de Beauvais, John din Salisbury, Hugues de Saint-Victor, Toma din Aquino, „Rex pacificus”, Aegidius Romanus (Gilles din Roma), Engelbert din Admont, Jean de Paris, Marsiglio din Padova, „Le Songe du Vergier”, Christine de Pizan.
- Expresii renascentiste: metafore ale corpului politic în Spania secolului al XVI-lea și în Anglia epocii elisabetane.

7. La finele Evului Mediu: „corpul politic” și reabilitarea corpului fizic în cultura medievală occidentală.

8. Începuturile modernității și noua imagine a trupului uman: de la corpul organic la corpul mecanic.

9. Concluzii.

IZVOARE

- PLATON, Alexandru-Florin, RĂDVAN, Laurențiu (editori), *De la Cetatea lui Dumnezeu la Edictul din Nantes. Izvoare de istorie medievală (secolele V-XVI)*, Iași, Polirom, 2005.
- ARISTOTEL, *Politica*, București, Ed. Antet, 1996.
- Aristotle, *Parts of the animals*. With an English translation by A. L. Peck, Harvard University Press, 1937, 1993⁶.
- CHRISTINE DE PIZAN, *Le livre du corps de policie*. Édition critique par Robert H. Lucas, Genève, Droz, 1967.
- DANTE, *Monarchie* in idem, *Œuvres complètes*. Traduction et commentaires par André Pézard, Paris, Gallimard, 1965.
- JOHN OF PARIS, *On Royal and Papal Power*. A Translation, with Introduction, of the *De Potestate Regia et Papali* of John of Paris by Arthur P. Monahan, Columbia University Press, 1974.
- *** *Le Songe du Vergier*. Édité d'après le manuscrit royal 19 C IV de la British Library par Marion Schnerb-Lièvre, Tomes I-II, Paris, Éditions du CNRS, 1982.
- *Li livres du gouvernement des rois*. A XIIIth Century French Version of Egidio Colonna's *De regimine principum*. Now first published from the Kerr Ms., together with introduction and notes and full page facsimile by Samuel Paul Molenaer, AMS Press, Inc., New York, 1966.
- *** *L'œuvre de Hugues de Saint-Victor. 1. De institutione novitiorum. De virtute orandi. De lauda caritatis. De arrha animae*. Texte latin par H. B. Feiss et P. Sicard. Traduction française par D. Poirel, H. Rochais et P. Sicard. Introductions, notes et appendices par D. Poirel, Brepols, 1997.
- MARSILE DE PADOUE, *Le Défenseur de la paix*. Traduction, Introduction et Commentaire par Jeannine Quillet, Paris, Librairie Philosophique J. Vrin, 1968.
- *On Ecclesiastical Power* by Gilles of Rome / *De Ecclesiastica Potestate* by Aegidius Romanus. Translated with an introduction by Arthur P. Monahan, The Edwin Mellen Press, Lewiston, Queenston, Lampeter, 1990.
- *On the Government of Rulers / De Regimine Principum Ptolemy of Lucca with portions attributed to Thomas Aquinas*. Translated by James M. Blythe, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1997.
- PLATON, *Timaios* in idem, *Opere complete, IV*. Ediție îngrijită de Petru Creția, Constantin Noica și Cătălin Partenie, București, Humanitas, 2004, p. 274-374.
- *** *Quaestio de Potestate Papae (Rex Pacificus) / An Enquiry Into the Power of the Pope*. A Critical Edition and Translation by R. W. Dyson, The Edwin Mellen Press, Lewiston, Queenston, Lampeter, s. a.
- *Scrierile Părinților Apostolici*. Traducere, note și indici de Preot Dr. Dumitru Fecioru, București, 1995.
- *The Statesman's Book of John of Salisbury*. Translated by John Dickinson. New York, Alfred A. Knopf, 1927.

LITERATURĂ SECUNDARĂ

- a) *Sociologia și antropologia corpului*
  - o BĂRBULESCU, Constantin, *Imaginarul corpului uman între cultura țărănească și cultura savantă (secolele XIX-XX)*, București, Editura Paideia, 2005.

- o COAKLEY, Sarah (editor), *Religia și trupul*. Traducere de Dan Șerban Sava, București, Editura Univers, 2003.
- o CORBIN, Alain, COURTINE, Jean-Jacques, VIGARELLO, Georges (coord.), *Istoria corpului I. De la Renaștere la Secolul Luminilor*. Volum coordonat de Georges Vigarello. Traducere din limba franceză de Simona Manolache, Gina Puică, Muguraș Constantinescu, Giuliano Sfichi, Grupul Editorial Art, 2008.
- o CHABEL, Malek, *Le corps en Islam*, Paris, P. U. F., 1984.
- o DOUGLAS, Mary, *Natural symbols. Explorations in cosmology*, London, Barrie & Rockliff, 1970.
- o LE BRETON, David, *Antropologia corpului și modernitatea*. Traducere de Doina Lică, Timișoara, Editura Amarcord, 2002.
- o LORENZ, Maren, *Leibhaftige Vergangenheit. Einführung in die Körpergeschichte*, Ed. Diskord, Tübingen, 2000.
- o SHILLING, Chris, *The Body and the Social Theory*, Sage Publications, London, Newbury Park, New Dehli, 1993.

b) Studii despre metaforă

- o VIANU Tudor, *Problemele metaforei și alte studii de stilistică*, București, Ed. de stat pentru literatură și artă, 1957.
- o RICŌEUR Paul, *Metafora vie*. Traducere și cuvînt înainte de Irina Mavrodin, București, Ed. Univers, 1984.
- o AVĂDANEI Ștefan, *La început a fost metafora*, Iași, Ed. Virginia, 1994 (Bibliografie, p. 219-270).
- o VERDEȘ Ovidiu, *Metafora – un concept deschis*, Editura Universității din București, 2004.

b) Studii aplicate

- o PLATON, Alexandru-Florin, *Metafora „corpului politic” în cultura medievală a Occidentului latin (secolele XIII-XIV) în „Caiete de antropologie istorică”, Anul II, nr. 2 (4), iulie-decembrie 2003, p. 9-29 (număr tematic: „Istoria și antropologia corpului uman”)*.
- o Idem, *La métaphore du „corps politique” dans la culture de l'Occident latin (XIIIe-XIVe siècles) în Confesiune și cultură în Evul Mediu. In honorem Ion Toderașcu*. Studii reunite de Bogdan-Petru Maleon și Alexandru-Florin Platon, Iași, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2004, p. 267-295.
- o Idem, *„Tua sacratissima unxi...cordis intima penetrat”. Corpul în ceremonialul medieval al încoronării în „Caiete de antropologie istorică”, Cluj-Napoca, Anul IV, nr. 1 (7), ianuarie-iunie 2005, p. 13-29.*
- o *** *Anima e corpo nella cultura medievale*. Atti del V Convegno di studi della Società Italiana per lo Studio del Pensiero Medievale, Venezia, 25-28 settembre 1995, nezia, 25-28 settembre 1995, a cura di Carla Casagrande e Silvana Vecchio, Simel, Edizione del Galuzzo, 1999.
- o BERTELLI, Sergio, *The King's Body. Sacred Rituals of Power in Medieval and Early Modern Europe*. Translated by R. Burr Litchfield,, Pennsylvania University Press, 2001.
- o BRUNNER, Otto, CONZE, Werner, KOSELLECK, Reinhart (Hrsg.), *Geschichtliche Grundbegriffe. Historischen Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland*, Band 4, Klett-Cotta, 1978 (art. „Organ, Organismus, Organisation, politischer Körper”).

- o DE BAECQUE, Antoine, *The Body Politic. Corporeal Metaphor in Revolutionary France, 1770-1800*. Translated by Charlotte Mandel, Stanford University Press, 1997.
- o DOHRN-VAN ROSSUM, Gerhard, *Politischer Körper, Organismus, Organisation. Zur Geschichte natürlicher Metaphorik und Begrifflichkeit in der politischen Sprache*, Bielefeld, 1977.
- o FEHER, Michel, NADAFF Ramona, (editors), *Fragments for A History of the Human Body, Part I-III*, New York, Urzone, 1989.
- o GULDIN Rainer, *Körpermetaphern. Zum Verhältnis von Politik und Medizin*, Würzburg, Königshausen & Neumann, 1999.
- o HALE, David George, *The Body Politic. A Political Metaphor in Renaissance English Literature*, The Hague-Paris, Mouton, 1971.
- o HARRIS, Jonathan Gil, *Foreign Bodies and the Body Politic. Discourses of Social Pathology in Early Modern England*, Cambridge University Press, 1998.
- o KANTOROWICZ, Ernst H., *The King's Two Bodies. A Study in Mediaeval Political Theology*, Princeton University Press, 1957.
- o KURDZIALEK, Marian, *Der Mensch als Abbild der Kosmos in Der Begriff der Representatio im Mittelalter. Stellvertretung, Symbol, Zeichen, Bild*. Herausgegeben von Albert Zimmermann, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1971, p. 35-75.
- o LAQUEUR, Thomas, *Corpul și sexul de la greci la Freud*. Traducere din engleză de Narcis Zărnescu, București, Ed. Humanitas, 1998.
- o *** *Le corps dans la société espagnole des XVIe et XVIIe siècles*. Études réunies et présentées par Augustin REDONDO, Paris, Presses de la Sorbonne Nouvelle, 1990.
- o *** *Le corps comme métaphore dans l'Espagne des XVIe et XVIIe siècles. Du corps métaphorique aux métaphores corporelles*. Études réunies et présentées par Augustin REDONDO, Paris, Presses de la Sorbonne Nouvelle, 1992.
- o *Le corps et ses énigmes au Moyen Âge*. Sous la direction de Bernard RIBÉMONT. Actes du colloque Orléans, 15- 16 mai 1992, Caen 1993.
- o *Le Corps*. Introduction, choix de textes, commentaires, vade-mecum et bibliographie par Éva LÉVINE et Patricia TOUBOUL, Paris, Flammarion, 2002.
- o *** *Le „cuer" au Moyen Âge (Réalité et Senefience)*, „Senefience", N° 30 /1991.
- o LE GOFF, Jacques, TRUONG, Nicolas, *Une histoire du corps au Moyen Âge*, Éditions Liana Levi, 2003.
- o *** *Maladies, médecine et sociétés. Approches historiques pour le présent*. Actes du VIe Colloque d'Histoire au Présent, Tome I, Éditions de L' Harmattan et Histoire au Présent, 1993, p. 177-184.
- o MELZER, Sara E., NORBERG, Kathryn (editors), *From the Royal to the Republican Body. Incorporating the Political in Seventeenth-and Eighteenth Century France*, University of California Press, 1998.
- o *** „Micrologus. Natura, Scienze e Società Medievali / Nature, Science and Medieval Societies", XI, 2003 (nr. tematic: „Il cuore / The Heart).
- o OTRAM, Dorinda, *The Body and the French Revolution. Sex, Class, and Political Culture*, Yale University Press, 1989.
- o PARAVICINI Bagliani, Agostino, *Der Leib des Papstes. Eine Theologie der Hinfälligkeit*. Aus dem Italienischem Übersetzt von Ansgar Wildermann, München, Verlag C. H. Beck, 1997.
- o PEIL, Dietmar, *Untersuchungen zur Staats-und Herrschaftsmetaphorik in literarischen Zeugnissen von der Antike bis zur Gegenwart*, München, Wilhelm Fink Verlag, 1983.
- o QUILLET, Jeannine, *Cheile puterii în Evul Mediu*, București, Editura Corint, 2003.

- o RIGOTTI, Francesca, *Metafore della politica*, Bologna, Il Mulino, 1989.
- o SCHLANGER, Judith, *Les métaphores de l'organisme*, Paris, L'Harmattan, 1971.
- o SCHOLZ, Susanne, *Body Narratives. Writing the Nation and Fashioning the Subject in Early Modern England*, MacMillan Press, 2000.
- o STAHL, Paul-Henri, *Histoire de la décapitation*, Paris, P. U. F., 1986.
- o STRUVE, Tilman, *Die Entwicklung der organologischen Staatsauffassung im Mittelalter*, Stuttgart, Anton Hiersemann, 1978.

Prezentări de carte:

1. Constantin BĂRBULESCU, *Imaginarul corpului uman între cultura țărănească și cultura savantă (secolele XIX-XX)*, București, Editura Paideia, 2005.
2. David LE BRETON, *Antropologia corpului și modernitatea*. Traducere de Doina Lică, Timișoara, Editura Amarcord, 2002.
3. Sarah COAKLEY (editor), *Religia și trupul*. Traducere de Dan Șerban Sava, București, Editura Univers, 2003.
4. Thomas LAQUEUR, *Corpul și sexul de la greci la Freud*. Traducere din engleză de Narcis Zărnescu, București, Ed. Humanistas, 1998.
5. Jeannine QUILLET, *Cheile puterii în Evul Mediu*, București, Editura Corint, 2003.
6. Jean-Claude SCHMITT, *Rațiunea gesturilor în Occidentul medieval*. Traducere de Doina Marian. Prefață de Alexandru Duțu, București, Ed. Meridiane, 1998.
7. Idem, *Strigoii. Viii și morții în Occidentul medieval*. Traducere de Andrei Niculescu și Elena-Natalia Ionescu, București, Editura Meridiane, 1998.
8. Andrei PLEȘU, *Despre îngerii*, București, Ed. Humanitas, 2003.
9. Ioan Petru CULIANU, *Eros și magie în Renaștere. 1484*, București, Editura Nemira, 1994 (ed. a II-a, Iași, Ed. Polirom, 2006)
10. Idem, *Iocari serio. Știință și artă în gândirea Renașterii*. Traduceri de Maria-Magdalena Anghelescu și Dan Petrescu. Postfață de H.-R. Patapievici, Iași, Ed. Polirom, 2003.
11. Aaron J. GURJEWITSCH, *Individul în Evul Mediu european*. Traducere de Hans Neumann, Iași, Ed. Polirom, 2004.
12. Jean DELUMEAU, *Liniștiți și ocrotiți. Sentimentul de securitate în Occidentul de altădată*. Traducere de Laurențiu Zoicaș, vol. I-II, Iași, Ed. Polirom, 2004-2005 (prezentarea va fi una comparativă, cu volumul mai vechi al aceluiași autor, *Frica în Occident. O cetate asediată*, vol. I-II, București, Ed. Meridiane, 1986).
13. Jacques LE GOFF, *Omul medieval*. Traducere de Ingrid Ilinca și Dragoș Cojocaru. Postfață de Alexandru-Florin Platon, Iași, Ed. Polirom, 1999.